ਲਾਜਾ ਰਾਮ ਅਤੇ ਓ. ਆਰ. ਐੱਸ.

ਬਨਾਮ

ਰਤੀ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸਾਡਾ। ETC

(ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 2835-2836/2011)

ਨਵੰਬਰ 09,2023

[ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਰਾਏ ਅਤੇ ਸੰਜੈ ਕਰੋਲ, ਜੇ. ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਮੁੱਦਾ:

ਸ਼ਾਮਲਾਤਦੇਹ ਸੰਪਤੀ (ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਉੱਤੇ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹੱਦ ਅਤੇ ਕੀ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਰਵਾਇਤੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ-ਭੋਂਡੇਦਾਰ-ਸ਼ਾਮਲਾਟਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ-ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹੱਦ-ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 1961-ਪੰਜਾਬ ਮੁਜਾਰਾ ਐਕਟ, 1887-ਪੰਜਾਬ ਆਕੂਪੈਂਸੀ ਕਿਰਾਏਦਾਰ (ਮਲਕੀਅਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੇਸਟਿੰਗ) ਐਕਟ, 1953-ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ। ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਲੈਕਟਰ, ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ-ਸ਼ਮਲਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਵੰਸ਼ਵਾਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ-ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਸ਼ਮਲਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ-ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੰ. 2-5 – ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ (ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ-ਮਾਲਕਾਂ) ਦੁਆਰਾ ਘੋਸ਼ਣਾ, ਕਬਜ਼ਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੁਕੱਦਮਾ-ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਖਾਰਜ-ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਥਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਲਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸ਼ਮਲਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਕਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ-ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਆਦੇਸ਼ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆਃ

ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆਃ 'ਭੋਂਡੇਦਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ-ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਂਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਲਈ

ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸੀਮਤ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤਰ (ਅੱਜ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਅਭਿਆਸ ਹੈ-ਇੱਕ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦਾ ਸਿਰਫ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ-ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ - ਸੰਪੱਤੀ ਦੇ ਸੀਮਤ ਧਾਰਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਵਿਛੋੜੇ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਕੋਲ ਭੋਂਡੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਜਾਂ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ - Dfdt। ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਰਤੀਆ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ - ਅਜਿਹਾ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਅਤੇ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਡੀ.ਐੱਫ.ਡੀ.ਟੀ. ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਬਲਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ - ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਦੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਾਮਲਾਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮਾਲਕਾਂ-ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੰਡੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀਮਤ ਗ੍ਰਾਂਟ, ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪਾਇਆ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੁਝਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਮੁਦਈ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਸਹਾਇਕ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ। ਕੁਲੈਕਟਰ ਦਾ ਹੁਕਮ - ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ Dfdt ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਫ਼ਰਮਾਨ. ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨੰਬਰ 1 ਦਾ ਪੱਖ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਆਪਣੀ ਸੀਮਤ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਪੱਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ - ਮੁਦਈਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਹੈ।

[ਪਾਰਸ 10, 14, 17, 20, 23, 24]

ਭੂਮੀ ਕਾਨੂੰਨ-ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 1961-ਸ਼ਾਮਲਾਟਦੇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਭੂੰਦੜ, ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਭੂਮਿਕਾਃ

ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆਃ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਸੀ-ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਵੀ ਸ਼ਮਲਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਵਾਧੂ ਮਲਕੀਅਤ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਹਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ-ਹਾਲਾਂਕਿ, 1961 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ-ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। 4 1961 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ-ਮੌਜੂਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਸਿਰਲੇਖ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਥਿਤੀ ਜਿਵੇਂ ਭੋਂਡੇਦਾਰ, ਢੋਲੀਦਾਰ, ਆਦਿ ਅਤੇ ਉਹ ਕਰਨਗੇ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਨਿਵਾਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। [ਪਾਰਾ 15, 16]

ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ - 'ਭੋਂਡੇਦਾਰ' - ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆਃ ਇੱਕ 'ਭੋਂਡੇਦਾਰ' ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ (ਮਾਲਕਾਂ) ਲਈ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਰਾਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਟੁਕੜੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 11]

ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂਸ਼-'ਭੋਂਡਾ'; 'ਢੋਲੀ'-ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। [ਪੈਰਾ 10]

ਪਿੰਡ ਜਮਾਲਪੁਰ ਦੀ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਬਨਾਮ ਮਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, [1985] 2 Suppl. SCR 28: (1985) 3 SCC 661; ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਜੈ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਆਰ.ਐਸ.: 2022 ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 418 – ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੇਵਾ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਉਦੇਗੀਰ: 1921 SCC ਔਨਲਾਈਨ ਲਾਹ 237 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2835-2836

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 12.08.2009 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ 2003 ਦੇ CA ਨੰਬਰ 17 ਵਿੱਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ, ਆਰ.ਐਸ.ਏ 2008 ਦਾ 2552 ਅਤੇ 2007 ਦਾ 4041 ਨੰਬਰ।

ਸ਼ੁਭਮ ਸੇਠ, ਅਨੁਜ ਪੰਵਾਰ, ਨਿਕਿਲੇਸ਼ ਰਾਮਚੰਦਰਨ, ਸੁਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ।

ਅੰਜਨੀ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਐਡ. ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ।

ਆਰਡਰ

1. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੁਭਮ ਸੇਠ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ। ਨਾਲ ਹੀ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਸੁਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਰਾ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ।

2. ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਰ. ਐਸ. ਏ. ਨੰਬਰ 4041/2007 ਅਤੇ 2552/2008 ਵਿੱਚ 12.08.2009 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵਧੀਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ ('ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ') ਦੇ ਮਿਤੀ 15.10.2007 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਜੱਜ (ਜੂਨੀਅਰ) ਨੂੰ ਉਲਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਡਿਵੀਜ਼ਨ), ਪਲਵਲ ('ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ') ਨੇ ਮਿਤੀ 28.02.2003 ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ (ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੰਬਰ 1/Dfdt. 1) ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰ ਸ਼ਮਲਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ (ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਡੀ. ਐਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੇਵਾ ਦੇ ਬਦਲੇ ਸ਼ਮਲਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਮਾਲਕੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ, ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਵਜੋਂ, ਅਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵੇਗੀ।

3. ਸਾਲ 1982 ਵਿੱਚ, ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ (ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਨੰਬਰ 1) ਨੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘੋਸ਼ਣਾ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਕਲੈਕਟਰ (ਗ੍ਰੇਡ-I), ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ, ਪਲਵਲ ਵਿਰੁੱਧ। ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਡਾ. ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੇ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਿਤੀ 1 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਪੰਜਾਬ ਮੁਜਾਰਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਅਤੇ 8 ਤਹਿਤ ਵੰਸ਼ਵਾਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਸਨ। 1887 (ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਐਕਟ, 1887 ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕਬਜ਼ਾ ਕਿਰਾਏਦਾਰ (ਮਲਕੀਅਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ

ਵੇਸਟਿੰਗ) ਐਕਟ, 1953 ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੀ 60 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸ਼ਮਲਾਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁਜਰਾਂ (ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ) ਵਜੋਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

4. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨਰੇਨ ਦਾਸ ਨੇ ਸ਼ਾਮਲਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਲੱਜਾ ਰਾਮ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ (ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੰਬਰ 2-5) ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 24.07.1987,31.08.1987 ਅਤੇ 07.06.1988 ਉੱਤੇ ਕਈ ਵਿਕਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ।

5. ਆਮ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਅਲਹਿਦਗੀ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ('ਜਵਾਬਦੇਹ') ਨੇ ਸਿਵਲ ਜੱਜ (ਜੂਨੀਅਰ), ਪਲਵਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਘੋਸ਼ਣਾ, ਕਬਜ਼ਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨੰ. 878/1996 ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਨੇ 28.02.2003 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ' ਤੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ-ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਮੁਦਈਆਂ ਕੋਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਰੇਨ ਦਾਸ (ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ.) ਤੋਂ ਮਲਕੀਅਤ ਅਧਿਕਾਰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਕਰੀ ਪੱਤਰ। 1) ਲਜ੍ਜਾ ਰਾਮ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ (ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਐੱਸ.) ਨੂੰ। 2-5) ਜਾਇਜ਼ ਸਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ, ਸ਼ਮਲਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਭੌਂਡੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਰੇਨ ਦਾਸ ਵੀ ਸੂਟ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।

6. ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਨਾਖੁਸ਼ ਹਾਂ। ਨੰਬਰ 1, ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 01.04.2003 ਉੱਤੇ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 17 ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਵਧੀਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਜਵਾਬਦੇਹ (ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੰਬਰ 5-12) ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 25 ਵੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਿਤੀ 15.10.2007 ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ 33 ਕਨਾਲ 5 ਮਰਲਾ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਘੋਸ਼ਣਾ, ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ (ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ.) ਨੂੰ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 1) ਦਾਅਵਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪਾਇਆ ਕਿ ਡੀ. ਐਫ. ਡੀ. ਟੀ. 1 ਮਾਲਕੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਵੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਐੱਸ. ਨੰਬਰ 2-5 ਨੂੰ

ਵਿਕਰੀ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੂਟ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ।

7. ਤਬਾਦਲੇਦਾਰ ਲਜ੍ਜਾ ਰਾਮ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ (ਡੀ. ਐਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਐੱਸ.)। ਨੰਬਰ 2-5) ਨੇ ਫਿਰ 2007 ਦਾ ਆਰ. ਐੱਸ. ਏ. ਨੰਬਰ 4041 ਅਤੇ 2008 ਦਾ ਆਰ. ਐੱਸ. ਏ. ਨੰਬਰ 2552 ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ। ਮਿਤੀ 12.08.2009 ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਹਾਇਕ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ। ਪਿਛਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਧਿਰ ਵਜੋਂ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਕਾਰਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਿਸ਼ਵੇਦਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਮਲਾਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

8. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਕੋਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨੰਬਰ 2-5. ਇੱਕ ਅਯੋਗ ਧਿਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇਣ ਲਈ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਨੰਬਰ 2-5. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਵਿਕਰੇਤਾ ਦੁਆਰਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਮਾਂਦਰੂ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਮਾਲਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵਿਕਰੀ ਪੱਤਰ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਰੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀਜ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਨੰਬਰ 2-5, ਅਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੂਜੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

9. ਵਰਤਮਾਨ ਸੂਚੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹੱਦ ਜੋ ਕਿ ਏ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਸ਼ਾਮਲਾਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

10. 'ਭੋਂਡੇਦਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਂਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸੀਮਤ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤਰ (ਅੱਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ) ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਪਿੰਡ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ

ਪ੍ਰਥਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੰਦਰ, ਮਸਜਿਦ ਜਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਲਈ ਕਿਰਾਏ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਵੱਖ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਤ, ਪੰਡਿਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਬਕਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 'ਢੋਲੀ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ) ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੀ ਢੋਲੀ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਬਕਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 'ਢੋਲੀਦਾਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ) ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਬਦ ਢੋਲਿਦਾਰ ਅਤੇ ਭੇਂਡੇਦਾਰ ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਦਲਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮੂਲੀ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਕ ਢੋਲੀ ਸਿੱਧੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਭੇਂਡਾ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ਵਾਹਕ ਜਾਂ ਚੌਕੀਦਾਰ ਵਰਗੀਆਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 2 ਅਜਿਹੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਜਾਂ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ' ਤੇ ਵੀ ਭੇਂਡੇਦਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਿਰਾਏ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਕੁੱਝ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਸੀ।

11. ਇੱਕ ਭੇਂਡੇਦਾਰ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨਃ

(i) ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ (ਮਾਲਕਾਂ) ਲਈ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(ii) ਉਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਰਾਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ

(iii) ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭੇਂਡੇਦਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਟੁਕੜੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

12. ਉੱਪਰ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਭੇਂਡੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਨੰਬਰ 1, ਸ਼ਰਤੀਆ ਸਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਭੇਂਡੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।

13. ਉਪਰੋਕਤ ਸਮਝ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਆਓ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਭੇਂਡੇਦਾਰ ਦੇ ਸ਼ਮਲਤਦੇਹ ਜਾਇਦਾਦ ਉੱਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹੱਦ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕਰੀਏ ਕਿ ਕੀ ਭੇਂਡੇਦਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਮਲਕੀਅਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਤੀ

ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਢੋਲੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਭੋਂਡਾ ਸ਼ਰਤੀਆ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਉਦੇਗੀਰ 3 ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

"..... ਮਾਲੀਆ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮਲਕੀਅਤ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਂਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਉਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਲਈ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਧਾਰਕ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਇਸੇ ਮਿਆਦ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। .....ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ ਜਾਂ ਮੌਰਗੇਜ ਦੁਆਰਾ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਚਰਿੱਤਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅਲੱਗ ਹੋਣਾ, ਜੇ ਦੋਹਲੀਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਦੇਸੀ ਵੀ ਮੁਦਈ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਇਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਲੀਦਾਰ ਨੂੰ ਮੁਦਈ ਦੁਆਰਾ ਅਲਹਿਦਗੀ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਇਸ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਮਹਾਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

14. ਉਪਰੋਕਤ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦਾ ਸਿਰਫ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਗ੍ਰਾਂਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ ਜਾਂ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਕੇ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਸੀਮਤ ਧਾਰਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਾਰੀ ਅਲਹਿਦਗੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਜਾਂ ਢੋਲੀਦਾਰ ਕੋਲ ਉਸ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਜਾਂ ਮਲਕੀਅਤ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

15. ਸ਼ਾਮਲਾਟਦੇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਭੂੰਦੜ, ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁਣ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਸ਼ਮਲਾਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਵਾਧੂ ਮਲਕੀਅਤ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਹਿੱਤ ਵੀ ਸਨ। 4 ਪਰ,

ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਜੈ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਚਰਚਾ। 5 ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰਕ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾਃ

“¶24. 1961 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਮੀਲਤ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਦੀ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਸ਼ਮੀਲਤ ਜ਼ਮੀਨ ਸੌਂਪਣ ਨਾਲ 'ਸ਼ਮੀਲਤ ਦੇਹ' ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਸ਼ਮੀਲਤ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮਲਕੀਅਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦੁਆਰਾ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਮੀਲਤ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਮਾਲਕੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਸਨ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਸਮੁੱਚੇ ਪਿੰਡ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। 1961 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (ਜੀ) ਤਹਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਸ਼ਮੀਲਤ ਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ, ਸਬੰਧਤ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹਨ। ਸ਼ਮੀਲਤ ਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 31 ਏ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ”

16. ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 1961 ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਸਿਰਲੇਖ ਜਾਂ ਹਿੱਤ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀਆ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਕਬਜ਼ਾ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭੋਂਡੇਦਾਰ, ਢੋਲੀਦਾਰ, ਆਦਿ ਅਤੇ ਉਹ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੌਂਪਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।

17. ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਨੰਬਰ 1 (ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ) ਨੇ ਇੱਕ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਤੀਆ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਮਾਲਕੀ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖੇ, ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਜਾਮਬੰਦੀ। ਅਜਿਹਾ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਬਲਕਿ ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਐੱਸ. ਨੂੰ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੂਟ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ

ਜਗ੍ਹਾ' ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 2-5. ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

18. ਸਹਾਇਕ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੀਮਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ। ਪਿਛਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੋਰ ਵਸਨੀਕ ਸਹਾਇਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਧਿਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕੁਲੈਕਟਰ. ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਹਾਇਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫ਼ਰਮਾਨ। ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ ਕਿ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਹੱਕ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਹਿੱਤ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

19. ਇਹ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿ ਵਿਕਰੀ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਜਾਇਜ਼ ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਮਾਂਦਰੂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਮੁਦਈਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਸਹਾਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ। ਕੁਲੈਕਟਰ ਦਾ ਆਦੇਸ਼। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਰੁੱਧ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਫ਼ਰਮਾਨ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸਹੀ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਵਿਕਰੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ।

20. ਉੱਪਰ ਦੱਸੀ ਗਈ ਚਰਚਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ਼ਮਲਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਲਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਮਾਲਕਾਂ ਭਾਵ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੂੰਦੜ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀਮਤ ਗ੍ਰਾਂਟ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

21. ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭੋਂਡੇਦਾਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਸਹੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਬਜ਼ਾ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਸੀਮਤ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 50 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ (ਲਗਭਗ 1970-71) ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਪਿੰਡ ਨੰਗਲੀ ਗੁਰਧਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਕੇ, ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਰਤੀਆ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਗ੍ਰਾਂਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੀ. ਐੱਫ. ਡੀ. ਟੀ. ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸ਼ਮਲਾਤਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨੰਬਰ 2-5.

22. ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬੰਦ ਹੋਣ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਪਵਾਦ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਇਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਸੂਟ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੋਹਫ਼ੇ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਕਲੌਤੀ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸਥਿਤੀ ਜੋ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਲਕੀਅਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਿਕਰੀ ਵੀ ਇੱਥੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

23. ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਕਸਰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ-"ਇਨਾਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉੱਥੇ ਕੰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵਾਢੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਜ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਹੰਝੂਆਂ ਵਿੱਚ ਬੀਜਦੇ ਹੋ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। " – ਲੇਖਕ ਰਾਲਫ਼ ਵੈਨਸਮ ਨੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਇਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਬੰਧ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਨੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਭੋਂਡੇਦਾਰ ਆਪਣੇ ਸੀਮਤ ਮਾਲਕੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਤਬਾਦਲੇ ਵਜੋਂ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ।

24. ਇਸ ਲਈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਮੁਦਈਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਰਾਏ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨਃ ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾਃ

ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Tarun Mehra

Advocate